

O Gumarskem slovarju

Nastja Vojnovič

IZVLEČEK: V pregledu Gumarskega slovarja so najprej obravnavana v Uvodu opisana slovaropisna načela. Dalje se ugotavlja: prvič, ali so sprejete odločitve skladne z načeli za sodobni terminološki (izrazijski) slovar, in drugič, kako so te odločitve uresničene v slovarskem delu.

ABSTRACT: The article brings a review of the Dictionary of Rubber Terminology. The first part presents the lexicographic principles as presented in the introductory part of the dictionary. Furthermore the reviewer discusses whether the decisions made are in agreement with the principles of compilation of a modern terminological dictionary, and how these decisions are realized in the dictionary part.

Obravnavani slovar¹ je prvi in temeljni slovenski slovar gumarskih izrazov. Namenjen je predvsem uporabnikom, ki se na kateri koli način ukvarjajo z gumarstvom (v proizvodnji, izobraževanju, informativni dejavnosti). IZPISOVANJE gradiva je bilo široko zastavljeno in strokovno izvajano, pri zbiranju izrazov je bil upoštevan tudi govorjeni jezik. Slovar je t. i. slovar manjšega obsega (okoli 1500 iztočnic). Obogaten je s seznamom 500 kratic v dodatku. Ker je gumarstvo sorazmerno mlada gospodarska panoga, zajema slovar sedanje, sočasno izrazje, starih izrazov skoraj ni. Čeprav imajo slovenske iztočnice angleške in nemške ustreznike, je vir za slovenske iztočnice raba gumarskih izrazov v proizvodnji in v zapisih teh besed v izvirnih slovenskih strokovnih in poljudnostrokovnih besedilih.

1 Nastanek in izdaja slovarja

Gumarski slovar (dalje Slovar) je izšel leta 1995 v delovni organizaciji Sava Kranj v nakladi 500 izvodov. V Savi Kranj so začeli sistematično raziskovati gumarsko² izrazje šele leta 1983. Gumarska industrija je v Sloveniji sorazmerno mlada.³ V

¹ Leben-Pivk, Terezija, in terminologi, *Gumarski slovar*, Trijezični razlagalni slovar gumarskega izrazja, Sava Kranj, Razvojno-tehnološki inštitut, Kranj, 1995, 273 str.

² V Slovarju sta navedena samo **gumár**, **gumárski**. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika 1, 1970, sta ob **gúmar** [delavec], **gúmarski** navedeni dvojnici **gumár**, **gumárski**.

³ »Gumarstvo se je v Sloveniji začelo razvijati 1920, ko je bila v Kranju odprta prva gumarska obrtna delavnica.« Gl. *Enciklopedija Slovenije* 3, Ljubljana 1989, str. 407.

Savi je že od 1947. leta delovala gumarska šola, ki je pozneje prerasla v srednjo šolo. Potreba po urejenem strokovnem izrazju je postajala vedno večja, saj je bilo predpisano izrazje nujno za delo šole in raznovrstno izobraževanje zaposlenih, za izdajanje časopisa in strokovne revije, sestavljanje tehničnih navodil, prodajnih katalogov itd. Od leta 1983 je delo za slovar obsegalo zbiranje gradiva, izdelavo geslovnika in načrta slovarja, izbor sodelavcev in izdelavo slovarskih sestavkov. Urednica⁴ je k delu pritegnila gumarske strokovnjake. V članku⁵ piše: »...nastajal je na osnovi pisnega gradiva (v slovenskem, angleškem, nemškem jeziku), ki je bilo sproti vnašano v računalnik. Pri obdelavi tega gradiva so aktivno sodelovali gumarski strokovnjaki Save, zato so vse razlage preverjene tako s stališča stvarnega vedenja na osnovi praktičnih izkušenj teh strokovnjakov kot tudi s stališča teoretičnega poznavanja teh problemov. Slovar ni prevod ali povzetek kakega tujega slovarja ali standarda z gumarskega področja. Tuja dela so nam bila vir predvsem za tujejezične ustreznike.« V Uvodu Slovarja (str. XI, 4. odstavek) navaja še: »Slovar je skupno delo gumarskih strokovnjakov-tehnologov Razvojno-tehnološkega inštituta Save, Tovarne avtopnevmatike Sava-Semperit, Tovarne Velo, enot, kot so Transportni trakovi, pogonski elementi, Obloge valjev, jezikoslovcev (germanistov, slavista), računalniških strokovnjakov Save Kranj in zunanjega sodelavca.« Za popolnejše zajemanje besed je gotovo koristno, da sodelujejo strokovnjaki z različnih ožjih področij stroke. Terminologi so ob urednici navedeni kot soavtorji, vsi, kar 24 jih je, so poimensko navedeni na prvem mestu med drugimi sodelavci slovarja. Ob pomoči Savinih računalniških strokovnjakov in zunanjega računalniškega sodelavca je Slovar tako prvi ali drugi⁶ računalniško izdelan slovenski izrazijski slovar. Leta 1989 so izdali poskusni snopič⁷ na 32 straneh. Uvod je daljši kot pozneje v slovarju, a bistvenih sprememb zasnove ni bilo. Slovarski del se nanaša na obloge valjev in zajema iztočnice črk od B do W. Slovenskih slovarskih sestavkov je za dobrih 10 strani, dodani so abecedno urejeni sezname z ustrezniki v angleškem (angleško-slovenski del), nemškem (nemško-slovenski del) in srbskohrvatskem jeziku (srbskohrvatsko-slovenski del). Pozneje so bili v Slovarju upoštevani angleški in nemški utrezniki, srbskohrvatski pa ne.

2 Značaj, obseg in vsebina slovarja

V Uvodu (§ 1) je povedano, da zajema slovar strokovno izrazje več področij gumarske stroke, kot so »surovine, tehnologija, polizdelki in izdelki, njihova zgradba in lastnosti, stroji in naprave, poklici, raziskovalna in propagandna dejavnost itd.«

⁴ Urednica Slovarja je Terezija Leben-Pivk, ki je bila profesorica slovenskega jezika na gumarski srednji šoli v Kranju, zatem je nekaj časa delala kot redaktorica pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU, nato pa se je ponovno vrnila v Savo Kranj.

⁵ Leben-Pivk, Terezija, 1998: 63).

⁶ Leta 1995 sta namreč izšla *Gumarski slovar* Terezije Leben-Pivk in terminologov ter *Tehniški metalurški slovar* Andreja Paulina, ki je bil tudi izdelan računalniško.

⁷ Leben-Pivk Terezija, in terminologi, 1989, *Gumarski slovar*. Obloge valjev. Poskusni snopič. Razvojno-tehnološki inštitut Sava Kranj, maj 1989, 32 str.

Slovar vsebuje poleg ozko strokovnih gumarskih izrazov tudi izraze mejnih strokovnih področij, zlasti kemijsko in strojniško izrazje, ki pa ni posebej označeno.

Osrednji del slovarja je Slovensko-angleško-nemški del (1500 iztočnic na 112 straneh); glede na ta del slovarja je v Uvodu (§ 6) upravičeno zapisano, da je to normativni istojezični razlagalni slovar gumarskega izrazja manjšega obsega. Vsaka slovenska iztočnica ima slovarski sestavek, ki obsega slovnične podatke, razlago (le kazalke nimajo razlage) in ponazarjalno gradivo. Nekatere iztočnice so ovrednotene z vrstno oznako, nekatere imajo napotilo k nadrejeni sopomenki. Na koncu slovarskega sestavka sta navedena angleški in nemški ustreznik.

Sledi Angleško-nemško-slovenski del (od 115. do 169. str.) z abecedno urejenimi angleškimi iztočnicami na prvem mestu in z dodanimi nemškimi in slovenskimi ustrezniki. Za njim je uvrščen Nemško-angleško-slovenski del (od 173. do 226. str.) z abecedno urejenimi nemškimi iztočnicami in angleškimi in slovenskimi ustrezniki. V teh dveh delih slovarja ni razlag.

Na začetnih straneh najdemo podatke o sodelavcih, Predgovor, Kazalo in tehten Uvod. V njem so napotki za pravilno branje Slovarja. Opisi sprejetih načel so jedrnat in strokovno natančni. Slovarskotehnični pojmi, npr. glava, zaglavje, razlaga, kazalka, so povzeti po Uvodu v Slovar slovenskega knjižnega jezika⁸ in so rabljeni skladno tudi z načeli sodobnega izrazijskega slovarja. Namesto slovaropisnih izrazov geslo in geselski članek iz SSKJ (v tistem času edini poimenovanji) sta v Uvodu Slovarja uporabljana izraza **iztočnica** in **slovarski članek**. O pomenu izrazov **iztočnica**, **geslo**, **geselski članek** V. Gjurin: »Geslo mi pomeni celoten slovarski članek (imenovan v SSKJ geselski članek), ne le naslovno enoto članka (zanjo rabim izraz iztočnica.«⁹ J. Toporišič navaja v Enciklopediji slovenskega jezika (1992) izraze **geslo** (v obeh jezikoslovnih pomenih), **iztočnica**, **geselski članek**, **slovarski članek**; v učbeniku Slovenski jezik in sporočanje 2 (1998), str. 159 piše **slovarski sestavek** in ta izraz je tudi v novi izdaji Slovenske slovnice (2000) na zadnji strani predgovora.

Tudi sicer so v Uvodu v Slovarju navajani slovenski jezikoslovni izrazi; slovaropisno izrazje je povzeto po SSKJ in po SP1- Pravila (1990) in tako usklajeno z uveljavljenim strokovnim izrazjem. Izjemi sta v Uvodu samo dve, zato ju navajam. Namesto **funkcijske zvrsti** je zapisano **funkcionalne zvrsti** (§ 4) in namesto izraza **oznaka** (*SP1- Pravila*, 1990; J. Toporišič, Enciklopedija slovenskega jezika, 1992) je tukaj navajan izraz **označevalnik** (§ 4 in drugje). Izraza **oznaka** in **označevalnik** sta slovenski sopomenki za sposojenko **kvalifikator**, uveljavljeno v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. V tem članku bodo uporabljeni izrazi *iztočnica*, *slovarski sestavek*, *oznaka*.

Za Nemško-angleško-slovenskim delom slovarja je Seznam kratic, kemikalij, standardov, analitskih metod, ustanov ..., povezanih z gumarsko industrijo (od 231. do 267. str.), nato Gradivo (od 269. do 271. str.) in na koncu seznam popravkov. Zanimiv je Seznam kratic z opisom značilnosti kratic. Na str. 229 je povedano: »Ker so navadno nastale na tujejezikovni osnovi, največkrat iz angleških besed ali

⁸ Slovar slovenskega knjižnega jezika 1, str. XII in dalje, Ljubljana 1970.

⁹ Gjurin, Velemir (1986: 151).

besednih zvez, imajo navedeno izvorno obliko. Razlagi kratice v slovenščini sledi oznaka njenega pomena samo v gumarstvu in delno v industriji umetnih mas.«

V ilustracijo navajam dve kratici in njun prikaz v seznamu:

BSI britanska znanstveno-tehnična ustanova za razvoj standardov za materiale, izdelke, sisteme in storitve

British Standards Institution

BVE butilvinileter; termoplastični material

butyl vinyl ether

Urednica se je namreč odločila, da bo kratice predstavila v posebnem dodatku, zelo pogoste kratice v gumarstvu pa tudi v razlagalnem delu Slovarja. Zgornji prikaz kratic velja za seznam v dodatku. O dilemah, kako obravnavati kratice, je več v omenjenem članku o okrajšavah (gl. op. 5, str. 63). Glavni razlog za zgornji prikaz je v tem, da ima kratica večinoma angleško izvorno obliko, kratic pa načelno ne prevajamo. Seznam kratic je posebej dragocen zaradi njihovega velikega števila (550 kratic s polnim pomenom in 35 kazalk), zaradi razlage v slovenščini in zaradi razvezave izvorne oblike.

O kraticah v razlagalnem delu Slovarja piše v omenjenem članku o krajšavah na str. 63: »Kratice kot citatni del večbesednega poimenovanja so tudi v razlagalnem delu Slovarja, na primer: saje APF, saje HAF, določene vrste kavčuka (v ilustrativnem gradivu – fluorsilikonski kavčuk FMQ, FVMQ, FVSiO). Tukaj upoštevane kratice imajo enako kot druge iztočnice navedene slovnične podatke in izgovor.

3 Gradivo za izdelavo slovarja

V Uvodu je na strani XII navedeno. »Slovar temelji na gradivu, ki zajema različne vire:

1. besedila: učbeniki za pouk gumarskih predmetov, raziskovalne, diplomске in magistrske naloge, doktorske disertacije, standardi, prospekti, tehnične informacije, strokovni in poljudni članki;
2. tuje strokovne slovarje;
3. deskriptorje INDOK-a;
4. nazive in besedne oznake v datoteki Save Kranj;
5. strokovne razlage gumarskih strokovnjakov Save Kranj.

Gradivo je bilo zbrano na več načinov. S popolnim izpisom so bila v računalnik vnesena temeljna gumarska besedila, ki so bila obdelana v konkordance, kar je bilo dostopno v obliki izpisov ali na terminalu. Pri izdelavi slovarskih člankov ... so se opirali na to gradivo, na svoje poznavanje strokovnega izrazja, na domača in tuja slovarska dela. Opravljenih je bilo še mnogo ustnih in pisnih poizvedovanj.«

Dopolnilo k tem navedbam je seznam 41 virov na strani 269 pod naslovom Gradivo. Slovenskih je 7 posameznih virov (med njimi SSKJ, dva tekstilna slovarja, kemijski leksikon) in več virov pod zadnjo, 41. številko: tehnične informacije, prospekti, učbeniki za pouk gumarske tehnologije, strokovna revija Obzornik. En navedeni slovar je izšel v Zagrebu, pet virov je nemških, drugi so vsi v angleškem jeziku. Raznovrstnost teh del, zlasti so pomembna domača izvirna besedila, je lahko porok, da so vire načrtno izbirali; izbor iztočnic je odvisen tudi od kakovostnega izpisovanja in dobre obdelave gradiva, česar so se sestavljalci Slovarja zavedali.

V kolikšni meri je bila upoštevana govorjena beseda,¹⁰ v Uvodu ni posebej povedano; ker ima mnogo slovarskih sestavkov v celoti ali v posameznih pomenih oznako *žargonsko* ali *publicistično*, *žargonsko*, lahko sklepamo, da so najverjetneje ta poimenovanja sprejeta v Slovar iz govora gumarjev oziroma iz praktičnosporazumevalnega gradiva, npr. iz tehničnih navodil, prospektov.

4 Navajanje besednih enot in zgradba slovarskega sestavka

Za slovar izbrani leksemi so urejeni po abecedi. V Uvodu (§ 11) se imenujejo iztočnice: »Iztočnica je naslovna beseda slovarskega članka ... Vsaka iztočnica je v slovarju prikazana v svojem članku ...« Odločitev, da je vsaka iztočnica obravnavana v posebnem slovarskem sestavku, je za razlagalni slovar strokovnega izrazja dobra. Omogoča namreč, da so sprejeta slovaropisna načela lahko natančno izvedena in da so za uporabnika pregledna.¹¹

Iztočnice so eno- ali večbesedne. V Slovarju je dvakrat toliko večbesednih iztočnic, kot je enobesednih. Za terminološke slovarje je značilno veliko število večbesednih iztočnic, ker je pogosto šele besedna zveza termin. V članku Ob Gradivu za pomološki slovar¹² je ob razmerju 1985 enobesednih in le 113 večbesednih iztočnic avtorica v opombi zapisala: »Z večbesednimi iztočnicami je v Slovarju le nakazan korak k sodobni terminologiji (Rey, 1995), saj jih je odločno premalo, njihovo navajanje pa je nesistemsko (soška breskev: soški).«

Iztočnice so urejene po abecedi; povratni zaimek pri glagolskih iztočnicah ne vpliva na abecedno uvrstitev. Abecedno razvrščanje ni upoštevano pri iztočnicah tipa **S-vitje**; Slovar jih navaja v tem vrstnem redu: **E-modul**, **ebonit**; **V-blok**, **vakuumska cev**. Medbesedni presledki in nečrkovna pisna znamenja ne vplivajo na abecedni vrstni red, zato je pravilno zaporedje tako: **elastomeren**, **E-modul**, **emulzijska polimerizacija**; **varovalno rebro**, **V-blok**, **vbočenost valja**. V Slovarju so se odločili drugače in so tako dosledno ravnali.

V Slovarju so iztočnice samostalniki, pridevnik in glagol; po Uvodu (§ 34) druge besedne vrste niso iztočnice. V glavi so samostalniki in samostalniške zveze prikazani v imenovalniku in rodilniku ednine (oziroma množine pri množinskih samostalnikih), pridevniki in pridevniške zveze z oblikami za vse tri spole ter glagoli in glagolske zveze v nedoločniku in prvi osebi ednine sedanjega časa. Iztočnica je kot naslovna beseda slovarskega sestavka tiskana polkrepko. Naslovni obliki

¹⁰ V. Gjurin je v istem članku (1986: 157) zapisal: »Dober področni strokovnjak bo prispeval izraze, ki jih iz različnih razlogov ni bilo v izpisanih besedilih (ali jih sploh ni v pisanih besedilih). V različnih fazah delanja slovarja se uzirajo poimenovanjske vrzeli za številne pojme in dele predmetnosti, in dobro jih je zamašiti s t. i. redakcijskimi sistemskimi dopolnitvami.«

¹¹ Združevanje več leksikalnih enot pod eno iztočnico, t. i. gnezdenje (smiselno je v besedotvornem slovarju) zmanjšuje preglednost in povzroča zamudno iskanje besede (npr. v Slovenskem pravopisu 1962) ali zmanjšuje pomen sicer dobro prikazanih kategorij, npr. prislovov v podgeslih v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Pleteršnikov slovar, ki ima prav tako vsako leksikalno enoto v samostojnem slovarskem sestavku in jo le izjemoma navaja kot podiztočnico, je še danes zgled za dobro pregleden slovar.

¹² B. Košmrlj-Levačič (1997: 231).

iztočnice sledi oglavje (glava in zaglavje) s slovničnimi podatki in morebitnimi dvojnicami, besednovrstna oznaka, zvrstna oznaka (po potrebi), razlaga in zgledi (ponazarjalno gradivo). Na koncu slovarskega sestavka sta navedena ustreznika v angleškem in nemškem jeziku. Pri samostalniku nadomešča besednovrstno oznako kratica za spol, pri glagolu kratica za vid, pri pridevniku je ob oblikah za vse tri spole izpisana slovnična oznaka prid. (v SSKJ je žal ni), pri obsamostalniški pridevniški zvezi je zapisana oznaka za spol odnosnice. Napaka je pri pridevnikih *gumarski*, *gumen*, kjer je tiskarski škrat pustil oznako ž.

5 Pisna podoba iztočnice in izgovor

Pisna podoba iztočnice je podana že z navedbo iztočnice. Zapisan je tudi naglas iztočnice.

V oglatem oklepaju so zapisane posebnosti v izgovoru oziroma je izgovor zapisan, kadar se iztočnica ali njen del izgovarja drugače od zapisa. V Uvodu so izgovoru iztočnice namenjeni paragrafi 67, 68, 69.

Dosedanji terminološki slovarji so glede pravopisa upoštevali sočasni Slovenski pravopis in enako so ravnali sestavljalci Slovarja. V Uvodu (§ 3) je glede pisave (in izgovora) kratic omenjeno, da je upoštevan Pravopis 1990, v § 7 pa, da »Slovar v naglasu in izgovoru upošteva Slovenski pravopis 1990 in Slovar slovenskega knjižnega jezika A–Ž.« V paragrafi 64, 65, 66 je zapisano: »Pravopisni podatki so vezani na posamezne iztočnice. – Pri tujkah daje Slovar prednost pisavi, ki je prevladovala v času redakcije. Pisava samostalnikov na *-alec*, *-ilec* se ravna po Slovenskem pravopisu 1990 in Slovarju slovenskega knjižnega jezika.« V paragrafi 17 in 20 je zapisano, da so osnovni obliki včasih dodane dvojnice; v slovarju jih je zelo malo: **lepíti** in **lépiti**; **méh zráčnega vzmetênja** -a in -ú -- --; **pás** -a in -ú. Za terminološki slovar je to sprejemljivo, saj uporabnik pričakuje, da mu bo slovar povedal, kako se beseda piše, naglašča in izgovarja in bo to skladno s sistemom slovenskega knjižnega jezika. Prav je, da so navedene vsaj te dvojnice, ki so zares v rabi. O navajanju več pisnih različic in takih sistemskih rešitev, ki jih raba še ni sprejela, in drugih dilemah piše več V. Gjurin.¹³ Odločitev o tem, katere pisne dvojnice je treba navesti, je zelo zahtevna. Enako zahtevna je odločitev, katere iztočnice potrebujejo podatek o izgovorjavi in kolikšen del iztočnice je v zapisu izgovora treba upoštevati, da bo uporabnik nedvoumno obveščen. Avtorica se je ravnala po Slovarju slovenskega knjižnega jezika in je pri tem dosledna. Enako velja za zapis rodilnika v glavi. Napačen zapis je le pri **konfekcioner** (-rja namesto -ja).

Pričakovanje uporabnika, da ga bo slovar obvestil o sistemsko najustreznejši iztočnici, slovnični obliki, zapisu in izgovoru izpolnjuje Slovar npr. z navajanjem poimenovanj za naprave in stroje s priponskim obrazilom *-alnik*, *-ilnik*: **brizgalnik**, **brusilnik za valje**, **drobilnik**, **dvovaljčnik**, **gnetilnik**, **gubalnik**, **navijalnik**, **obrezovalnik robov**, **spajalnik**, **sušilnik** itd. Pri nobeni od teh oblik ne navaja dvojnice na *-ec*. V Slovarju je v tem primeru upoštevana težnja, da se za predmet dosledno uporablja priponsko obrazilo za izražanje predmetov, stvari. Prav tako je v njem pravilno navedena iztočnica **nosilec jedra** v pomenu *obroč v glavi brizgalnika* ...

brez izgovora v oglatem oklepaju, saj je treba izgovor [uč] dopisati samo v pomenu za osebo. Oblika na *-ilnik (nosilnik)* se ne uporablja. Prav tako Slovar navaja samo sistemsko pravilnejšo naglasno obliko pridevnikov na *-ijski*, npr.: **abrazijska odpornost, adicijska polimerizacija, koordinacijska polimerizacija, oksidacijska razgradnja, rotacijska stiskalnica, sinhronizacijski jermen, suspenzijska polimerizacija, vulkanizacijski kotel.**

6 Razlage

Razlage so v Slovarju strokovne in podajajo pomenske prvine, ki so bistvene za predstavitev pojma s stališča gumarskega strokovnjaka. Po teoriji razlaga ne sme biti preveč splošna in tudi ne sme navajati preveč podatkov. Razlaga naj bi bila enopovedna in oblikovana podobno kot definicija. Vendar mora vsebovati dovolj pomenskih razlikovalnih sestavin, da je pomenski opis iztočnice točen in jasen. Za izpolnitev teh zahtev je potrebno dolgotrajnejše oziroma večkratno posvetovanje področnih strokovnjakov in jezikoslovca. Njihovo sodelovanje je najbolj plodno, če je enakopravno v tem smislu, da oboji vplivajo na sistemsko urejanje izrazja in oblikovanje posameznih razlag tako, da so končne odločitve sprejete soglasno.

Osnovno slovaropisno načelo, da se mora razlagalna beseda besednovrstno ujemati z iztočnico ali odnosnico (jedrno besedo) v večbesedni iztočnici, je upoštevana v vseh razlagah. Prav tako je upoštevano tudi načelo, da so v razlagah iztočnice (§ 25) »uporabljene splošno znane besede in tudi strokovni izrazi, ki so v slovarju razloženi. Včasih so v razlagah uporabljane tudi besede, ki jih v Slovarju sicer ni, pa se dajo izpeljati iz obdelanih iztočnic ...«

Zgled za razlago, ki je navidezno morda preveč splošna, je pri iztočnici **lep-ljenje**: *delovni postopek, pri katerem se z lepilom spojita dve istovrstni ali raznovrstni površini*. Ta razlaga je kratek in jasen opis pomena in je zato razumljiva gumarskemu strokovnjaku in splošnemu uporabniku, zgled *lepljenje gumenih podplatov* jo usmeri, omeji na gumarsko področje.

V Slovarju je veliko iztočnic, ki imajo ozkostrokovni pomen, ki je drugačen od pomena v splošni rabi, npr.:

duša *napihljiv gumeni izdelek*

polž *del brizgalnika, ki potiska kavčukovo zmes v brizgalniku proti izhodu*

znojenje *migracija tekočih sestavin kavčukove zmesi na površino kavčukove zmesi, vulkanizata*

žilav *ki za majhne deformacije zahteva velike napetosti*

živec *premalo masticiran kavčuk*

Zahteva po enopovednosti lahko povzroči, da je razlaga zaradi naštevanja preveč podatkov vsebinsko nejasna in oblikovno nerodna. O tem je več v članku M. Humar.¹⁴ Za primer takih razlag navede tri iz Papirniškega terminološkega slovarja in dve iz Slovarja; tu ponovim prvo iz Slovarja:

napenjalni boben *boben za napenjanje na konfekcijskih strojih, za napenjanje žičnih jeder, trakov pri transporterjih.*

¹⁴ M. Humar (1998: 132, 133).

Slabo oblikovanih razlag je v Slovarju malo, večinoma imajo pravilno skladnjsko zgradbo, njihov stil je leksikalni.

7 Vrednotenje

V Slovarju so ovrednotene vse iztočnice. Neoznačene, nevtralne iztočnice so ovrednotene že z odsotnostjo oznake. Neposredno so ovrednotene podrejene iztočnice, in sicer na dva načina:

- a) iztočnica ima razlago in za podpičjem krepko natisnjeno nadrejeno sopomenko;
- b) iztočnica nima razlage in ima za oznako gl. navedeno nadrejeno sopomenko.

Tak način je enak kot v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, kjer pri glavnem geslu niso navedena manj ustrezna ali manj pogosto rabljena poimenovanja. V novejši terminološki slovaropisni teoriji je sprejeto načelo, da je treba navajati vse sopomenke, tudi podrejene. Tak način je izveden v Papirniškem slovarju,¹⁵ kjer so pri vsaki iztočnici ob okrajšavi **S** navedeni vsi drugi sopomenski izrazi, torej tudi podrejeni, razlaga pa je podana samo pri glavnem izrazu.

V Slovarju so za vrednotenje uporabljene slovnične in zvrstne oznake, ki kažejo na knjižno normo ali opozarjajo na razmerje do nje. V paragrafih 58, 59 in 60 so opisane oznake publ., pog. in žarg. Oznaka *publicistično* označuje »besedo, pomen ali zvezo, značilno za dnevni ali revijalni tisk in za druge oblike javnega sporočanja.« Oznako *pogovorno* ima malo iztočnic ali pomenov, precej pogosta je v Slovarju oznaka *žargonsko*, ki označuje »besedo, pomen ali zvezo iz govora gumarjev.«

V Slovarju je 155 kazalk, to je iztočnic, ki imajo za oznako *glej* (gl.) navedeno nadrejeno sopomenko, same pa nimajo razlag. Kazalka je torej navedena kot manj pogosta oziroma podrejena iztočnica in uporabnika obvešča o tem, da je gumarski izraz (V. Gjurin govori o t. i. obstojki rubriki¹⁶), o pisni podobi, naglasu, osnovnih oblikah in besednovrstni oznaki. Lahko je ali označena ali neoznačena. Kazalka se imenuje, ker kaže na nadrejeno sopomenko. Ker je število kazalk omejeno in ker jih je zaradi oznake *glej* lahko najti, je mogoče pregledati, ali so nadrejene iztočnice v Slovarju tudi zares navedene kot samostojne iztočnice. Vseh kazalk je 155 (če ni bila kakšna spregledana); neoznačenih je 63, označenih 92. Med označenimi kazalkami je razporeditev taka: 61 z oznako žarg., 17 s publ., žarg., 11 z redko, 2 z zastar. in 1 z raba peša. V razlagalnem delu slovarja je več kot 1500 iztočnic, torej je teh 155 iztočnic in prav toliko njim nadrejenih iztočnic približno 20 odstotkov od vseh iztočnic. Popolnega ujemanja ni pri iztočnici **zamreženi kavčuk** gl. *premrženi kavčuk*. Nadrejene sopomenke **premrženi kavčuk** ni, je pa navedena iztočnica **premrženi polimer**. Za kazalki **zamreževanje** in **zamreževati** sta nadrejene sopomenki **premrževanje**, **premrževati** in razloženi. Tako lahko uporabnik sklepa, da je iztočnica **premrženi kavčuk** pomotoma izpuščena. Podobno nedosledni sta rešitvi pri kazalkah **potniška pnevmatika** in **nateznostni**

¹⁵ M. Humar s strokovnjaki za papirništvo (1996)

¹⁶ V. Gjurin (1986: 151, 155).

modul. Namesto **pnevmatika za osebna vozila** je navedeno **plašč za osebna vozila**, kar bi moralo biti navedeno že pri kazalki. Pri **razteznostni modul** je za gl. *modul razteznosti*, kot nadrejena sopomenka pa je navedena iztočnica **modul elastičnosti**. Pregled kazalk je torej pokazal, da pri treh kazalkah ni popolnega ujemanja in da je bila preskočena vmesna stopnja prikaza. Tako lahko rečem, da pregled kazalk kot nekakšen test za natančnost pri sestavljanju tudi drugih delov Slovarja kaže na veliko stopnjo natančnosti.

Značilna za Slovar je gospodarnost na različnih ravneh.

Zelo veliko število večbesednih iztočnic kaže na gospodarnost pri navajanju iztočnic, npr. le za gumarstvo zelo pomemben pridevnik je naveden sam in še v besednih zvezah (npr. **elastičen, gumen in sintetičen** imajo še po tri zveze), nekateri so brez zvez (agresiven, amorfen, fleksibilen, gibek, gorljiv, krhek, lepljiv, viskozen, žilav), največ jih je samo v zvezah, npr. pri črki L (naključno izbrani): **lahko tečenje, lamelni plašč, lamelno jedro, laminarni tok, lastna viskoznost, lepota napaka, letalski plašč, linearna polimerizacija, linearni polimer, linijski pritisk, lito platišče, ločilna folija, ločilna tkanina, ločilno sredstvo, lokalna obraba, lokalna separacija, lupilni stroj, luskasta obraba**. Tudi nedoločniki in glagolniki so upoštevanji glede na dejansko rabo; kadar gre za delovni postopek, je naveden tudi glagolnik, sicer ne.

Uvod je pomemben del vsakega slovarja, vendar ga uporabnik največkrat zaradi želje po hitri informaciji kar spregleda. Tako lahko zaradi nepoučenosti prezre veliko podatkov, ki jih Slovar ponuja. Vrstni red opisanih načel in pregledno natisnjeni naslovi razdelkov v Uvodu omogočajo uporabniku, da hitro najde želeno pojasnilo.

S tem pregledom skušam vsaj za ta slovar popraviti krivico, ki jo doživljajo sestavljalci terminoloških slovarjev različnih strok na Slovenskem, ko njihovo večletno delo ni ocenjeno ali pa dočakajo samo kratko predstavitev ob izidu. V predgovoru k Slovarju je predsednik korporacije Sava Viljem Žener opozoril na vedno večji vpliv angleškega in nemškega izrazja na gumarski strokovni jezik in zapisal: »Menimo, da smo poleg opravljenega strokovnega dela prispevali tudi k ohranjanju in bogatitvi slovenske besede.« Zdaj, ko je Sava delno v ameriški lasti, je treba položaju slovenskega gumarskega izrazja posvečati še večjo skrb. Čeprav z zamudo, je bilo vredno napisati kritično oceno tega temeljnega gumarskega slovarja; slovenski gumarji temelj imajo, skrbeti pa morajo za nadaljnji razvoj gumarskega izrazja.

Viri in literatura

- GANTAR, Polona, 1997, Kritični pretres poskusnega snopiča Bibliotekarskega terminološkega slovarja, *Jezikoslovni zapiski*, Ljubljana, št. 3, str. 207–219.
 GJURIN, Velemir, 1983, Ob glasbilih in izvajalcih, SRL XXXI, št. 4, str. 289–318.
 GJURIN, Velemir, 1986, Načela sodobnega izrazijskega slovarja, *Razprave Filozofske fakultete, Slovenski jezik v znanosti 1*, Ljubljana, str. 151–187.

- HUMAR, Marjeta, s strokovnjaki za papirništvo, 1996, *Papirniški terminološki slovar* (na podlagi gradiva inž. S. Bonača). Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana, 353 str.
- HUMAR, Marjeta, 1998, Pomenski opisi v novejših terminoloških slovarjih, *Jezikoslovni zapiski*, Ljubljana, št. 4, str. 123–137.
- KOŠMRLJ-LEVAČIČ, Borislava, 1997, Ob Gradivu za pomološki slovar, *Jezikoslovni zapiski*, Ljubljana, št. 3, str. 229–241.
- LEBEN-PIVK, Terezija, in terminologi, 1995, *Gumarski slovar*, Trijezični razlagalni slovar gumarskega izrazja. Sava Kranj, Razvojno-tehnološki inštitut, Kranj, 273 str.
- LEBEN-PIVK, Terezija, in terminologi, *Gumarski slovar*. Obloge valjev. Poskusni snopič. Razvojno-tehnološki inštitut Sava Kranj, maj 1989.
- LEBEN-PIVK, Terezija, 1998, Krajšave v gumarstvu, *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje*, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, str. 57–68.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1970, 1975, 1979, 1985, 1991, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, DZS, Ljubljana.